

TRASHËGIMIA KULTURORE NË

FO KU S.

TRASHËGIMIA KULTURORE NË SHqipëri

TRASHËGIMIA
KULTURORE NË **FO
KU
S.**

CH
WB
Cultural
Heritage without Borders
ALBANIA

ICOMOS
international council on monuments and sites
ALBANIA

BOTIMI I TEKSTEVE BURIMORE
MBI PRAKTIKAT E RUAJTJES DHE
MENAXHIMIT TË TRASHËGIMISË
KULTURORE NË GJUHËN SHQIPE

Titulli: “Trashëgimia Kulturore në Fokus: Botimi i teksteve burimore mbi praktikat e ruajtjes dhe menaxhimit të trashëgimisë kulturore në gjuhën shqipe”

Botimi është mundësuar nga “Trashëgimia Kulturore pa Kufij Shqipëri” (Cultural Heritage without Borders Albania (CHwB Albania) me mbështetjen financiare të Suedisë nëpërmjet Agjencisë Ndërkombëtare për Zhvillim.

Përkthimet nga origjinali: Të ndryshëm referuar në çdo dokument përkatësisht

Redaktoi: Boiken Abazi

Parathënie për botimin nga: Elena Mamani, Lorenc Bejko dhe Boiken Abazi

Koordinoi procesin e përkthimeve dhe publikimit:

Elena Mamani, Regina Vathi, Pezana Rexha

Foto: © Bjori Thana, Regina Vathi

Dizajni: Ina (Hina) Shkëmbi, Joniz Osmanagaj

© CHwB Albania © ICOMOS Albania

Viti i botimit: 2023

196 f.: me foto ; 21 x 21 cm

ISBN: 9789928801081

1.Pasuria kulturore 2.Ruajtja dhe restaurimi 3.Menaxhimi 4.Shqipëri

904 :72 .03(496.5)

Shtëpia Botuese: “Graphic Line-01”

This work is distributed under the Creative Commons BY-NC-ND 4.0 licence, which enables re-users to copy and distribute the material in any medium or format in non-adapted form only, for non-commercial purposes only, and only so long as attribution is given to the creator.

Ky botim publikohet bazuar në licencën nga “Creative Commons BY-NC-ND 4.0”, e cila u mundëson ripërdoruesve të kopjojnë dhe shpërndajnë materialin në çdo mënyrë komunikimi ose format, por vetëm duke mos kryer përshtatje të formës, duke mos e përdorur për qëllime tregtare, si dhe për aq kohë sa i jepet krijuesit atributi përkatës.

DOKUMENTIMI, PREZANTIMI, DHE INTERPRETIMI | REZOLUTË

PARIMET E REGJISTRIMIT TË MONUMENTEVE, ANSAMBLEVE TË NDËRTESAVE DHE SITEVE

Ratifikuar nga Asambleja e 11-të e Përgjithshme e ICOMOS-it në Sofje, tetor 1996.

ICOMOS

Përkthyer nga: Joli Mitrojorgji.
Redaktuar nga: Boiken Abazi.

Versioni origjinal ©ICOMOS. Ky përkthim nuk është përkthim zyrtar ICOMOS-it. Ky përkthim në gjuhën shqipe botohet me lejen e ICOMOS-it, por nën përgjegjësinë e vetme të përkthyesit/botuesit.

Meqë trashëgimia kulturore është një shprehje unike e arritjeve njerëzore, dhe

Meqë kjo trashëgimi kulturore është vazhdimisht në rrezik; dhe

Meqë regjistrimi është një prej mënyrave kryesore të disponueshme për t'i dhënë domethënie, kuptim, përkufizim dhe njohje vlerave të trashëgimisë kulturore; dhe

Meqë përgjegjësia për konservimin dhe mirëmbajtjen e trashëgimisë kulturore i takon jo vetëm pronarëve, por edhe publikut, si dhe specialistëve konservues dhe profesionistëve, menaxherëve, politikanëve dhe administratorëve që punojnë në të gjithë nivelet e qeverisjes; dhe

Meqë Neni 16 i Kartës së Venecias përcakton se regjistrimi i natyrës së trashëgimisë kulturore është diçka thelbësore që duhet kryer nga organizatat dhe individët përgjegjës.

Për pasojë, qëllimi i këtij dokumenti është përcaktimi i arsyeve kryesore, përgjegjësi, masave planifikuese, përmbajtjes, menaxhimit dhe shpërndarjes së vlerësimeve në lidhje me regjistrimin e trashëgimisë kulturore.

PËRKUFIZIMI I FJALËVË

TË PËRDORURA NË KËTË DOKUMENT:

Trashëgimia kulturore i referohet monumenteve, ansambleve (grupeve) të ndërtesave dhe siteve me vlera, që përbëjnë mjedisin e ndërtuar apo atë historik.

Regjistrimi është pjesë thelbësore e procesit të konservimit dhe realizohet duke nxjerr informacion në kohë të ndryshme mbi përshkrimin e konfigurimit fizik, gjendjes dhe përdorimit të monumentit, ansamblit të ndërtesave dhe siteve.

Të dhënat e monumenteve, ansambleve të ndërtesave dhe siteve mund të përfshijnë dëshmi materiale ose jomateriale, dhe përbëjnë një pjesë të dokumentimit që mund të kontribuojë në kuptimin e trashëgimisë dhe vlerave që lidhen me të.

ARSYET E REGJISTRIMIT

1. Regjistrimi i trashëgimisë kulturore është element i domosdoshëm:
 - a) Për të fituar njohuri që kanë si qëllim përparimin e kuptimit mbi trashëgiminë kulturore, vlerat dhe evoluimin e saj;

- b) Për të shtuar interesin dhe përfshirjen e njerëzve në konservimin e trashëgimisë përmes shpërndarjes së informacionit të regjistruar;
 - c) Për të lejuar menaxhimin a bazuar mbi mirinformimin, kontrollin e punimeve në ndërtim dhe çdo ndryshim tjetër të trashëgimisë kulturore;
 - d) Për të siguruar që mirëmbajtja dhe konservimi i trashëgimisë të kryhet me një ndjeshmëri ndaj formës së saj fizike, materialeve të saj, strukturës dhe domethënies së saj historike e kulturore.
2. Regjistrimi duhet kryer deri në një nivel të përshtatshëm hollësish, me qëllim që:
 - a) Të sigurojë informacion për procesin e identifikimit, kuptimit, interpretimit dhe prezantimit të trashëgimisë, si dhe të nxisë përfshirjen e publikut;
 - b) Të sigurojë të dhëna të përhershme të çdo monumenti, ansambli ndërtesash dhe siti që mund të shkatërrohet apo të tjetërsohet në çfarëdo mënyre, ose që është i rrezikuara nga forcat e natyrës apo prej aktivitetit njerëzor;
 - c) Të sigurojë informacion për administratorët dhe planifikuesit në nivel kombëtar, rajonal dhe vendor (lokal) që të mund të hartojnë planifikime të arsyeshme, si dhe politika dhe vendime mbi kontrollin e zhvillimit;
 - d) Të sigurojë informacion mbi të cilin do mund të evidentohet përdorimi i përshtatshëm dhe i qëndrueshëm, si dhe kërkimi shkencor efektiv, ose planifikimi për menaxhimin, programet e mirëmbajtjes dhe punimet e ndërtimit.
3. Regjistrimi i trashëgimisë kulturore duhet konsideruar si prioritet dhe duhet ndërmarrë veçanërisht:
 - a) Kur përpilohet një inventar kombëtar, rajonal apo vendor (lokal);
 - b) Si një pjesë e integruar plotësisht në aktivitetet hulumtuese dhe konservuese;
 - c) Para, gjatë dhe pas ndërhyrjeve riparuese, tjetërsuese, apo ndërhyrjeve të tjera, dhe kur zbulohen dëshmi historike gjatë zbatimit të këtyre punimeve;
 - d) Kur vlerësohet zhvendosja ose shembja e plotë apo e pjesshme, shkatërrimi, braktisja, ose kur trashëgimia është në rrezik nga forcat e jashtme nën ndikimin njerëzor apo natyror;
 - e) Gjatë ose pas çrregullirave aksidentale apo të

paparashikuara të cilat dëmtojnë trashëgiminë kulturore;

- f) Kur ndodhin ndryshime në funksion ose në përgjegjësitë e menaxhimit e të kontrollit.

PËRGJEGJËSIA PËR REGJISTRIMIN

1. Përkushtimi në nivel kombëtar për konservimin e trashëgimisë kërkon një angazhim të njëjtë edhe për procesin e regjistrimit.
2. Kompleksiteti i proceseve të regjistrimit dhe interpretimit krijon nevojën për caktimin e individëve me aftësi, njohuri dhe vetëdije për detyrat e kësaj pune. Për realizimin e këtij qëllimi mund të jetë e nevojshme të nisen programe formimi profesional.
3. Zakonisht procesi i regjistrimit mund të përfshijë persona të specializuar që punojnë në bashkëpunim, si specialistë të regjistrimit dhe sondimit të trashëgimisë, konservues, arkitektë, inxhinierë, kërkues shkencorë, historianë të arkitekturës, arkeologë që hulumtojnë mbi dhe nën tokë, si dhe këshilltarë të tjerë të specializuar.
4. Të gjithë menaxherët e trashëgimisë kulturore janë përgjegjës për sigurimin e një regjistrimi të përshtatshëm dhe cilësor, si dhe për përditësimin e të dhënave.

PLANIFIKIMI PËR REGJISTRIMIN

1. Para përgatitjes së të dhënave të reja, burimet ekzistuese të informacionit duhet të hulumtohen dhe ekzaminohen mbi përshtatshmërinë e tyre.
 - Lloji i të dhënave që përmbajnë informacione të tilla duhet të nxirret nëpërmjet sondazheve (rilevimeve), vizatimeve, fotografive, përshkrimeve dhe dëshmime të publikuara apo të pablikuara, si dhe në dokumente që lidhen me origjinën dhe historinë e ndërtesës, ansamblin e ndërtesave apo sitin. Është e rëndësishme të hulumtohen të dhëna të vjetra dhe të reja;
 - Të dhënat ekzistuese duhet të kërkohen në vende si arkivat publike kombëtare apo vendore, në arkivat profesionale, institucionale apo private, në koleksione ose inventarë, në librari apo muzeume;
 - Të dhënat duhet të kërkohen nëpërmjet konsultimeve me individë dhe organizata që kanë zotëruar, shfrytëzuar, regjistruar, ndërtuar, konservuar apo që kanë studiuar dhe kanë njohuri për ndërtesën, ansamblin e ndërtesave apo sitin.

2. Si rrjedhojë e analizës së mësipërme, përcaktimi i qëllimit, nivelit dhe metodave të duhura të regjistrimit kërkon që:

- Metodatat e regjistrimit dhe lloji i dokumentacionit të prodhuar duhet të jenë të përshtatshme me natyrën e trashëgimisë, qëllimet e të dhënave, kontekstin kulturor dhe financimin ose burimet e tjera në dispozicion. Kufizimet në këto burime mund të bëjnë që të lind nevoja që regjistrimi të kryhet i ndarë në faza. Metoda të tilla mund të përfshijnë përshkrime dhe analiza të shkruara, fotografi (nga ajri ose nga toka), fotografi të korrigjuara, fotogrametri, sondazhe (rilevime) gjeofizike, harta, planimetri me matje, vizatime dhe skica, riprodhime ose teknologji të tjera tradicionale dhe moderne;
- Sa herë që të jetë e mundur, metodologjitë e regjistrimit duhet të përdorin teknika që nuk e cenojnë dhe dëmtojnë objektin që regjistrohet;
- Arsyeja për qëllimin e synuar dhe metoda e regjistrimit duhet të shprehet qartë;
- Materialet e përdorura në përpilimin e regjistrimit përfundimtar duhet të jenë të qëndrueshme në aspektin arkivor.

PËRMBAJTJA E TË DHËNAVE

1. Çdo e dhënë duhet të identifikohet nga:
 - A Emri i ndërtesës, ansamblit (grupit) të ndërtesave, ose;
 - B Një numër unik reference;
 - C Data e përpilimit të të dhënave;
 - D Emri i organizatës që ka kryer regjistrimin;
 - E Kryqëzimi i të dhënave me referenca dhe raporte në lidhje me ndërtesa të ngjashme, si dhe me të dhëna fotografike, grafike, tekstesh ose dokumentesh bibliografikë, të dhëna arkeologjike dhe mjedisore.
2. Vendndodhja dhe shtrirja e monumentit, ansamblit të ndërtesave ose sitit duhet të shënohet me saktësi. Kjo mund të realizohet përmes përshkrimeve, hartave, planimetrive ose fotografive ajrore. Nganjëherë, të vetmet metoda të disponueshme në zonat rurale mund të jenë referencat në hartë ose evidentimi i një trekëndëshi përmes pikave tashmë të njohura në hartë. Në zonat urbane mund të jetë e mjaftueshme një adresë ose referencë rruge.

3. Të dhënat e reja duhet të shënojnë burimet e të gjithë informacionit që nuk është nxjerr drejtpërdrejt nga monumenti, ansambli i ndërtesave ose vetë siti.
4. Të dhënat duhet të përfshijnë pjesërisht ose plotësisht të gjithë informacionin e mëposhtëm:
 - a) Llojin, formën dhe dimensionet e ndërtesës, monumentit ose sitit;
 - b) Karakteristikat e brendshme dhe të jashtme në mënyrë të përshtatshme të monumentit, ansamblit (grupit) të ndërtesave ose sitit;
 - c) Natyrën dhe cilësinë, si dhe domethënien kulturore, artistike dhe shkencore të trashëgimisë dhe përbërësve të saj. Po ashtu, edhe domethënien kulturore, artistike dhe shkencore të:
 - materialeve, pjesëve përbërëse dhe konstruksionit, dekorit, stolive ose mbishkrimeve;
 - shërbimeve, armaturës dhe makinerive;
 - strukturate ndihmëse, kopshteve, peizazhit dhe veçorive kulturore, topografike dhe natyrore të sitit;
 - d) Teknologjitë tradicionale dhe moderne, si dhe mjeshtëritë e përdorura në ndërtim dhe mirëmbajtje;
 - e) Dëshmi për të përcaktuar datën e origjinës si dhe autorësinë, pronësinë, projektimin shtrirjen, përdorimin dhe dekorin origjinal;
 - f) Dëshmi për të përcaktuar historinë e mëvonshme të përdorimit, ngjarjet që kanë lidhje, ndryshimet strukturore ose dekorative dhe forcat e jashtme në ndikimin njerëzor apo natyror;
 - g) Historiku i menaxhimit, mirëmbajtjes dhe riparimeve;
 - h) Elemente ose mostra përfaqësuese të materialeve të ndërtimit ose materialeve të sitit;
 - i) Një vlerësim i gjendjes aktuale të trashëgimisë;
 - j) Një vlerësim i marrëdhënies pamore dhe funksionale mes trashëgimisë dhe mjedisit të saj rrethues;
 - k) Vlerësimin e konflikteve dhe rreziqeve që mund të shkaktohen nga njeriu apo natyra, si dhe nga ndotja e mjedisit ose shfrytëzimi i truallit ngjitur me të.

5. Në shqyrtimin e arsyeve të ndryshme për realizimin e regjistrimit (shih seksionin 1.2 më lart) janë të nevojshme nivele të ndryshme hollësirash. Të gjitha informacionet e mësipërme, edhe nëse përshkruhen shkurtimisht, ofrojnë të dhëna të rëndësishme për planifikimin në nivel lokal dhe kontrollin dhe menaxhimin e ndërtesave. Informacion më i hollësishëm në përgjithësi nevojitet për të përcaktuar qëllimet e pronarit, menaxherit ose përdoruesit të sitit apo ndërtesës, me synim ruajtjen, mirëmbajtjen dhe përdorimin.

MENAXHIMI, PËRHAPJA DHE SHKËMBIMI I TË DHËNAVE

1. Të dhënat origjinale duhet të ruhen në përputhje me standardet e pranuar ndërkombëtare në një arkiv të sigurt, dhe mjedisi i arkivit duhet të sigurojë qëndrueshmërinë e informacionit dhe mbrojtjen nga prishja.
2. Një kopje e plotë rezervë e këtyre të dhënave duhet të ruhet në një vend të sigurt të veçantë.
3. Autoritetet përkatëse, profesionistët e interesuar dhe publiku duhet të ketë qasje tek kopjet e të dhënave në mënyrë të përshtatshme dhe për qëllime të lidhura me hulumtimin, për kontrollin e zhvillimit dhe për proceset e tjera administrative dhe ligjore.
4. Të dhënat e përditësuara duhet të jenë lehtësisht të qasshme, si dhe, nëse është e mundur, edhe në vendndodhjen e sitit, për nevoja të kërkimit shkencor mbi trashëgiminë, menaxhimin, mirëmbajtjen dhe ndihmën në rast fatkeqësish.
5. Format i të dhënave duhet të standardizohet dhe të dhënat duhet të indeksohen sa herë që është e mundur për të lehtësuar shkëmbimin dhe marrjen e informacionit në nivel vendor (lokal), kombëtar ose ndërkombëtar.
6. Sa herë që të jetë e mundur duhet që të kuptohet përdorimi i përshtatshëm i teknologjisë së përditësuar të informacionit gjatë grumbullimit, menaxhimit dhe shpërndarjes efektive të të dhënave.
7. Vendi ku mbahen të dhënat duhet të bëhet i njohur për publikun.
8. Një raport i rezultateve kryesore të çdo regjistrimi duhet të shpërndahet dhe të publikohet sa herë që të jetë e përshtatshme.